

Кәсіпорынның қойылған мақсатарына жету үшін қалыптастыру көзі болып барлық меншікті қаражаттар жатады. Меншікті капиталдың барлық баптары Қазақстан Республикасының заңдарына, құрылтай құжаттарына және есеп саясатына сәйкес қалыптастырылады.

Ұйымның жарғылық капиталы - жарғылық міндеттемелерді орындау үшін оған қажет ұйымның қаражатын қалыптастыру көзі болып табылады. Бұл алдағы уақытта табыс табу мақсатында өндірістік қызмет үшін бастапқы капитал. Жарғылық капитал кәсіпорынның меншік иелері салған қаражаттар болып табылады. Кәсіпорынның меншік иесі заңды және жеке тұлғалар, сондай-ақ жеке адамдар да бола алады.

Жарғылық капиталды қалыптастыру ұйымды құру мақсаттарымен және оның ұйымдық - құқықтық нысанымен байланысты. Әр түрлі ұйымдық - құқықтық нысандағы ұйымдардың жарғылық капиталын қалыптастыру тәртібін қазіргі уақытта Қазақстан Республикасының заңдарымен айтарлықтай қатаң реттейді.

Бөлінбеген пайда - кәсіпорынның жалпы кірісінен барлық жұмсалған шығындарды басқалай бағыттарға пайдаланған сомаларын шегеріп тастағандағы қалған бөлігі болып табылады. Жалпы акционерлік қоғамның немесе қандайда бір ұйымның құрылғаннан бастап жұмаслмаған таза пайдасы оның капиталы болып табылады.

Мақаланы қорытындылай келетін болсақ бухгалтерлік есептілікте меншікті капитал өте маңызды сала ретінде рөл атқарады.

Әдебиеттер:

1. Бабаев, Ю.А. Бухгалтерский учет, анализ. 2017г.
2. Бухгалтерский учет: практикум / В.М. Богаченко. 2018г.
3. Кондраков, Н. Бухгалтерский (финансовый, управленческий)учет: Учебник. 2019г.
4. Астахов, В.П. Теория бухгалтерского учета: Вузовский учебник, 2019г.

Тәжібай Н.Б., 4 курс (академика Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекші – э.ғ.к., профессор ШакеевС.С.

НЕГІЗГІ ҚҰРАЛДАР ҚОЗҒАЛЫСЫНЫҢ АУДИТІ

Өндіріс процесіне қатысатын ғимараттар, құрылыстар, машиналар, жабдықтар мен басқа да еңбек құралдарынан тұратын негізгі құралдар кәсіпорын қызметінің ең басты негізі болып табылады. Олардың жай-күйі мен тиімді пайдаланылуы кәсіпорынның шаруашылық қызметінің түпкілікті нәтижелеріне тікелей әсер етеді. Осыған байланысты бұл жұмыс бүгінгі күні өзекті. Зерттеудің өзектілігі кәсіпорынның бірінші кезектегі міндеті болып табылатын негізгі құралдарды тиімді және үнемді пайдалану қажеттілігімен түсіндіріледі.

Осылайша, негізгі құралдар аудитінің нақты мақсаты – негізгі құралдардың құрамын қалыптастыру дұрыстығын, толық және шынайы есепке алынуын және олардың құнының амортизациясының дұрыстығын тексеру. Негізгі құралдардың аудиті Қазақстан Республикасының Аудиторлық қызмет туралы заңымен реттеледі.

Бухгалтерлік қызметтер алдында бухгалтерлік есепті қою және жүргізу саласындағы кәсіпорындар құқықтарының кеңеюіне байланысты әртүрлі объектілерді: негізгі құралдарды, өндіріс және іске асыру процестерін, есептеулерді, күрделі және қаржылық салымдарды және т. б. есепке алуды оңтайлы ұйымдастыру проблемасы туындайды.

Қарастырылып отырған кәсіпорында "Print" ӨК бухгалтерлік есеп "Негізгі құралдар"16 ҚЕХС сәйкес жүргізіледі. Осы кәсіпорынның негізгі құралдары дұрыс жіктемеге ие, уақтылы, сапалы және сенімді түрде негізгі құралдардың түсуі, орнын ауыстыру және істен шығуы есепке алынады. Бухгалтер негізгі құралдарды есепке алу бойынша бастапқы құжаттар дұрыс толтырылады. Белгіленген мерзімде негізгі құралдарды қайта бағалау және түгендеу жүргізіледі. Кәсіпорынның өзіне сеніп тапсырылған негізгі құралдарының сақталуына жауапты тұлғалармен толық материалдық жауапкершілік туралы шарттар жасалды. Түгендеу жүргізу кезінде комиссия құрылады, материалдық жауапты тұлғалардан қолхат алынады, түгендеу тізімдемелері мен салыстыру ведомостары дұрыс жасалады.

Негізгі құралдардың аудиті негізгі құралдардың жай-күйін көрсететін есептіліктің шынайылығы туралы қорытынды жасауға ғана емес, бұл бірінші кезекте үшінші тұлғалар үшін маңызды, сондай-ақ аудит ақпаратты ішкі пайдаланушылар үшін басқару шешімдерін кәсіпорын үшін пайдалы.

Негізгі құралдарға аудиторлық тексеру жүргізу үшін "Print" ӨК тәжірибелік материалдары зерделенді. Аудит барысында бас кітапта көрсетілген шоттардың типтік жоспарының 2410 және 2420 шоттары бойынша сальдо Қаржылық есептілік деректеріне сәйкес келеді, негізгі құралдардың шоттары бойынша бастапқы құжаттарды құжаттамалық ресімдеу бухгалтерлік есеп стандарттарына сәйкес келеді, негізгі құралдардың шоттарын ай сайын тексеру жүргізіледі. "Print" ӨК кәсіпорнында ішкі бақылау жоқ, арифметикалық есепті бухгалтер тексереді.

2017 жылға қор қайтару, қор сыйымдылығын, қормен қарулану, қор рентабельділігінің көрсеткіштерін есептедім. НҚ орташа жылдық құны $(1733,4+19387,2):2=10560,3$ мың теңгені құрайды. Ал 2017 жылы сатудан түскен түсім 182414,9 мың теңгені құрады. Осылайша, қор қайтарым $=182414,9:10560,3=17,27$ теңге. Бұл дегеніміз, негізгі өндірістік қорлардың 1 теңгесіне 17,27 теңге өнім келеді. Қор сыйымдылығы $=0,06$ теңге. Яғни шығарылған өнімнің әрбір 1 теңгесін өндіруге 0,06 теңге негізгі қаражат жұмсалды. 2017 жылы қызметкерлердің саны орта есеппен 50 адамды құрайтындықтан, қормен жарактануы $=301,7$ мың теңге. Яғни, бір қызметкерге 301700 теңге негізгі құралдан келеді. Қор рентабельділік пайданың негізгі құралдардың орташа жылдық құнына қатынасымен анықталады. Табыс көлемі 5447,8 мың тг. Қор рентабельділігі $=0,51$ теңге. Яғни негізгі өндірістік қорлардың 1 теңгесі 0,51 теңге береді.

2018 жылға қор қайтару, қор сыйымдылығын, қормен қарулану, қор рентабельділігінің көрсеткіштерін есептедім. Негізгі құралдардың орташа жылдық құны $(19387,2+67168,5)/2=43277,9$ мың теңге. Қор қайтарымы $=315660,6/((19387,3+67168,6)/2)=7,29$ теңге. Бұл дегеніміз, негізгі өндірістік қорлардың 1 теңгесіне 7,29 теңге өнім келеді. Қор сыйымдылығы $=1:7,29=0,14$ теңге. Яғни шығарылған өнімнің әрбір 1 теңгесін өндіруге 0,14 теңге негізгі қаражат жұмсалды. Қор қарусыздануы $=((19387,2+67168,5)/2):39=1109$ мың теңге. Яғни, бір қызметкерге 1109 мың теңге негізгі құрал-жабдықтар келеді. Қор рентабельділігі $=6568767/43277925=0,15$. Яғни негізгі өндірістік қорлардың 1 теңгесі 0,15 теңге береді.

Осылайша, кәсіпорын өзінің негізгі құралдарын іске асыру мен шығаруды тиімсіз басқарады деген қорытынды жасауға болады, өйткені кіріс алудан гөрі шығын көп болады, бұл тікелей қаржылық нәтижелерге әсер етеді.

Сонымен негізгі құралдардың аудиті жүргізілгеннен кейін мынадай ұсыныстар беріледі :

а) негізгі құралдарды есепке алу бойынша ішкі бақылау жүйесінің тиімділігі мен сенімділігін жақсарту;

б) негізгі құралдардың жай-күйі мен қозғалысы туралы қорытынды жасауға мүмкіндік беретін барлық қажетті бухгалтерлік тіркелімдерді жүргізу.

в) негізгі құралдарды есепке алу бойынша операцияларды оңтайландыру және автоматтандыру;

Негізгі құралдардың істен шығу, іске асыру нәтижелері, сондай-ақ түгендеу деректері бойынша жетіспеушілік осы операциялар жүргізілген айдың есебі мен есептілігінде көрсетіледі.

Әдебиеттер:

1. Бухгалтерлік есеп және аудит негіздері [Текст] : оқу құралы / Б. Оразбекұлы . - Алматы : Экономика , 2011. - 409 б.

2. Методика планирования аудита: значение и определение его этапов [Текст] / А. И. Рзаев // Жаңа ұрпақ және Қазақстан Республикасының экономикалық дамуының қазіргі мәселелері : студенттер мен магистранттардың Х аймақтық ғылыми-практикалық конф. материалдары 19 ақпан. - Қарағанды. - 2015. - С. 282-283

3. Ныйқанбаева А., Қуанышева Л. Бухгалтерлік есеп негіздері. Оқу құралы. – Астана: Фолиант, 2010 жыл.

4. Құдайбергенов Н.А. Бухгалтерлік есеп принциптері. Оқулық.- Алматы: Полиграфкомбинат, 2011 жыл.

5. Акпарова, А. Выбор профессии "учет и аудит" [Текст] / В. Малышев // Экономика. - 2015. - 14 февраля (№14). - (Высшая школа)

6. Камышанов П.И. Практический аудит. М.: Финансы и Статистика, 2010.

7. Аудиттің мәні және оның нарықтық экономика жағдайындағы рөлі [Текст] / Республикасының экономикалық дамуының қазіргі мәселелері : студенттер мен магистранттардың ХІ аймақтық ғылыми-практикалық конф. материалдары 26 ақпан- Қарағанды. - 2016. - С. 138-139 б. - (Есеп, аудит және бағалаудың өзекті мәселелері мен даму болашағы)

8. Қаржылық есептілік: құрастырылуы, бағалануы және аудиті [Текст] : оқу құралы / А. Қ. Шарипов, А. А. Адамов. - Алматы : Экономика баспасы, 2012. - 506 б. - Библиогр.: 505 б.